

Кайдрович Христина Іванівна

к.е.н., доцент кафедри

Викладач ПВНЗ

«Львівський університет бізнесу та права»

<https://orcid.org/0000-0002-0362-7779>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

JEL Classification: A 19

SECTION "ECONOMIC": Економіка.

Анотація. В даній праці аналізовано суть тіньового господарства в Україні. Опрацьовано фактори виникнення і популяризування тіньової активності та тіньових справ в Україні, показано руйнівну дію тіньового сектора на фінансово-господарську ланку. Актуальність тематики полягає у тому, що тіньове господарство в країні є серед найбільших перепон розквіту конкурентоспроможності України, підвищення соціальних шаблонів буття населення та об'єднання у європейську співдружність. Тема даної праці є надзвичайно ваговою в сьгоднішньому часі тому, що в Україні споглядається критичний ступінь тіньового господарства. Тіньовий сектор направляє до зростання у зв'язку із цінними і знеціненими конфузами, посиленням воєнних дій на Донбасі. Також відтворено ступінь тіньового господарства в Україні за багатогранними процедурами оцінки. Конкретизовано роботи, котрі необхідно проводити для детінізації національного господарства.

Ключові слова: офіційна економіка, тіньова економіка, категорії тіньового господарства тіньова діяльність, чинники суспільно-господарського піднесення, детінізація.

Anotation. In the current period of transformation of society and globalization of economic processes, one of the most pressing problems of the modern Ukrainian and world market is the continuous development of the shadow sector of the economy.

The topicality of the topic is that the shadow economy in Ukraine is one of the biggest obstacles to the country's competitiveness development, rising social standards of living and integration into the European community.

The topic of this course work is quite important in our time, because in Ukraine there is a critical level of the shadow economy. The shadow sector tends to increase due to price and devaluation shocks, the escalation of the military conflict in the Donbas, the impact of external negative processes: further aggravation of political relations with Russia, and the deterioration of economic relations with Russia.

The functioning of the shadow economy along with the legal one led to a significant reduction in the share of budget revenues in the structure of the budget revenues, which jeopardized the execution of important state programs. Due to the fact that the size of the shadow economy cannot be fully taken into account by official statistics, the development of special methods of accounting and estimates, as well as the volume of arrears to the budget, which allow to estimate the real scale of operations, is an urgent task of the modern stage of development.

The inefficiency and the opacity of public policy lead to entrepreneurs being forced to run a shady business. This situation leads to the search for ways to make the shadow economy sector as accurate as possible and to create mechanisms to reduce the size of the shadow economy. For Ukraine, democratic transformations in society, the development of socially oriented market relations, and the improvement of the mechanism of management can contribute to the exit of the economy from the "shadow", which is the basis of social and economic progress of society. To do this, it is necessary to improve the tax system, the legislative base, attract investment capital in the legal economy, and so on.

The degree of shadow economy in Ukraine under multifaceted assessment procedures has also been reproduced. The works that need to be carried out to shade the national economy are specified.

Keywords: official economy, shadow economy, categories of shadow economy shadow activity, factors of socio-economic uplift, detinization.

Вступ

В теперішній час перетворення громадськості та інтеграції господарських процесів одним із критичних питань сьогодення вітчизняного та зарубіжного ринку є безупинне піднесення тіньового сектора господарства.

Важливість тематики полягає у тому, що в Україні тіньова економіка є одним із важливих перепон розквіту конкурентноспроможності країни, підвищення соціальних шаблонів буття населення та об'єднання у європейську співдружність. Саме тому дане дослідження є досить основним завданням урядовців і науковців в наш час, адже в Україні функціонує суворий та прискіпливий рівень тіньового господарства. Тіньовий сектор має властивість до зростання у зв'язку із цінovими і девальваційними шоками, ескалацією військового конфлікту на Донбасі.

Над опрацюванням діяльності тіньового сектора господарства працювали такі науковці, як: В. Мандибура, В. Базилевич, З. Варналій, Т. Ковальчук, І. Мазур, Р. Моторина, О. Турчинова, А. Мокій, М. Азаров, О. Барановський, Ю. Ванькевич, Г. Гросман, І. Клямкін, Я. Дяченко, П. Мельник, Ф. Ярошенко. Проте не дивлячись на силену кількість праць, джерел, видань питання щодо особливостей діяння тіньового сектора в країні все таки застаються відкритими.

Підсумки роботи вітчизняних та закордонних вчених засвідчують те, що тіньове господарство в нашій країні є реальною загрозою національній безпеці та незалежному розвитку держави, також шкідливо позначається на житті суспільства, а саме: економіку, політику, соціальні та правові кола.

Тому, метою статті є дослідження особливостей тінізації у вітчизняній економічній діяльності, здійснення аналізу тіньового сектора економіки України, її вплив на рівень економічного розвитку та визначення можливих шляхів його мінімізації.

Результати дослідження.

Становище, в якому перебуває Україна завдяки грандіозному просуванню такого факту, як «тіньова економіка», вимагає аргументованих наукових опрацювань даного характерного факту господарювання. Примітивні та стандартні розуміння народу про дійсність масштабів факту «тіньова економіка», має негативний авторитет на становище, що утворилося в даній області. Тому, актуальність нашого опрацювання визначена масовим діапазоном тіньової господарської роботи.

В даний час на етапі ринкового перевтілення та осучаснення господарства нашої країни, під час всебічного збільшення складного соціально-господарського становища, під впливом зменшення фінансування усіх сфер економіки країни активізувалися та посилилися питання масового збільшення сфери тіньової економіки та контролю з її боку над соціально-господарським життям країни. Також співпраця тіньового господарства поруч із відкритою призвело до масового скорочення в частині доходів бюджету елемента податкових доходів, що могло призвести на ризик зупинки реалізації головних національних питань.

Як органічна складова економіки будь-якого суспільства, "тіньова" економіка являє собою господарсько-комерційну діяльність, котра завдяки певних причин (інколи і історично виправданих), прагне уникнути державного обліку та контролю. При цьому між офіційною економікою та її тінню є достатньо "розмита" зона, і критерії виділення "тіньової" економіки у порівняно локальний сектор господарювання мають переважно не стільки економічний, скільки соціально-правовий характер. [6, с. 5]

Сьогоднішнє українське тіньове господарство можна розділити на відповідні категорії, а саме:

- Категорія домашніх господарств, що виробляють товари та послуги, які всередині їх і споживаються;
- Матеріальні достатки та послуги, що виготовляються у цьому секторі, не продаються, себто не є об'єктами ринкових зв'язків.

Позаринковий стан даного функціонування робить характеристику даного сектора дуже складним. У всіх державах з ринковим господарством, праця у домашніх господарствах цілком усувається з розрахунків величин валового внутрішнього продукту або включаються умовно та в обмежених кількостях.

В державах, що розвиваються, крім домашньої праці, товари одержані від роботи на приватній, присадибній земельній діяльності, посідають основну роль для виживання сім'ї.

Неофіційний сектор господарства ("світло-сіра" економіка) утворюється з дрібних виробників та їхніх найманих працівників разом із незалежними виробниками товарів та послуг (наприклад, будівельних, ремонтних, транспортних тощо), а також торговців-посередників. Праця вуличних торговців є найбільш розповсюдженим видом роботи неофіційного сектора, хоча товари маленьких майстерень, що переважно функціонують вдома, мають в державах з ринковим господарством порівняно більші об'єми, ніж у нас.

Неофіційний сектор, на відміну від сектора домашніх господарств, поєднаний з купівлею-продажем товарів та послуг, себто він обов'язково має бути включений у складі ВВП. Також необхідно вказати, що даний сектор, у багатьох країнах, що розвиваються практично не включається. Головним мотивом тут є величезна кількість дуже малих об'єктів дослідження та податкового ревізування. Незважаючи на це, зроблені даним сектором товари і послуги за своєю споживчою характеристикою є легальними, і в загальному при їхньому виробництві і малій реалізації не порушують закони. Хоча в більшості розвиваючих країнах діють закони про ліцензію, інші нормативи, що можуть не включатися при операціях у неофіційному секторі. Але правильним є й те, що у більшості варіантів керівництво країни докладає дуже мало намагань для здійснення цих законів у життя тому, що це пов'язано із низьким рівнем доходів, що одержують підприємці неофіційного сектора господарства, і які для країни не можуть бути ґрунтовним осередком накопичування бюджету.

"Темно-сірий" сектор "тіньового" господарства поєднаний з більш важливими недотриманнями діючого законодавства (наприклад, про реєстрацію підприємницької роботи; ухилення від сплати податків із значних доходів; мінімальну заробітну плату; про соціальний захист та охорону праці).

У грошовій і банківській галузі росту тіньової економіки України значний вплив мають наступні чинники економічного і правового характеру:

- фірми та організації мають спроможність відкривати необмежену кількість розрахунків в установах банків (депозитні, бюджетні, валютні, розрахункові та інші, що дозволяє не додержуватися по черговість оплати рахунків;
- виникають величезні перспективи грошових заміників, наприклад довготривалі зобов'язання;
- володарюючі суб'єкти вільно користуються готівкою при умові браку ревізії за вживанням грошових видатків клієнта;
- немає границь грошової і адміністративної відповідальності за недотримання фірмами та організаціями обставин роботи з капіталом та процедури проведення касових обороток тощо.

Отже, розгляд основних чинників національно-господарського піднесення України і їх роль аргументовано доводять існування в державі великої ділянки тіньової економіки та її прямиї авторитет на національно-господарський розвиток та на твердження поняття суспільної безпеки. Зараз надто низький ступінь тінізації господарства та високий ступінь суспільної безпеки знаходяться у порядку термінових переваг держав, які розв'язують різноманітні задачі господарського прогресу та діяльності.

Хоча, можна сказати, що є значні зрушення. За дослідженнями Мінекономрозвитку, у січні-вересні 2018 року масштаб тіньового господарства становив 32% від офіційного ВВП, що є на 1 відсотковий щабель менше в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року. Про це йдеться звіті "Загальні тенденції тіньової економіки в Україні", котрий щоквартально подає Мінекономрозвитку [7].

Вивчаючи минулорічні показники необхідно зауважити, що 32% – найнижчий рівень впродовж останніх 10 років у розрахунку за період 9 місяців кожного року. Такий масштаб детінізації господарства можна розглядати як один із варіантів оцінки ефективності ведених реформ та усвідомлення їх населенням.

Детінізація українського господарства здійснюється завдяки:

- продовженню позитивних економічних тенденцій та збереження ознак загальної економічної стабілізації в умовах реалізації Урядом реформ, спрямованих на підвищення доходів населення та зміцнення інвестиційної складової економічного зростання;
- посиленню ринкових тенденцій та поступової оптимізації процесів формування цін на внутрішніх ринках, у тому числі внаслідок монополізації ринків поряд із впроваджуваною НБУ жорсткою монетарною політикою задля стримування інфляції в межі цільового діапазону;
- збереженню сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні, що засвідчується достатньо високим рівнем ділової активності бізнесу та покращенням очікувань [7].

Заразом гнучкість детінізації українського господарства стримується невирішеними питаннями, котрі негативно впливають на прогрес економіки країни в загальному. Це, наприклад, чинність непідконтрольних владі територій, утворених у ході військової агресії на Сході країни.

Висновки

Отже, не дивлячись на позитивні зрушення, для того щоб звузити тіньові справи і детінізацію господарства потрібно зосередити вплив на підвищенні бізнесклімату та війні з тіньовим господарським діянням.

Тому, прогрес національного господарства, організування відповідних умов праці, нових робочих місць, усе вище сказане взаємопов'язане із ефективним, професіональним державним керівництвом. Фінанси країни повинні направлятися на розбудову та прогрес різноманітних сфер господарства, утворення

звабливого середовища для вкладання капіталу, для приєднання довгострокових інвестицій, зрештою країна повинна надати таку атмосферу, щоб тіньове господарське діяння, тіньова зайнятість крок за кроком ставала відкритою.

Перспективним напрямком подальших обстежень є дослідження закордонних навиків детінізації господарства для виділення потрібних для застосування у вітчизняну практику державного керівництва шляхів, котрі спроможні зміцнити економіку.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки : держава, регіон, підприємство : Монографія / за ред. В.М. Геєць та ін. Харків : ВД «Інжек», 2006. 240 с.
2. Тіньова економіка : сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З.С. Варналія. Київ : НІСД, 2006. 550 с.
3. Литвак О.М. Злочинність в Україні : стан, тенденції, заходи протидії : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1997. 29 с.
4. Чистилін Д.К. Самоорганізація світової економіки : Європейський аспект / за ред. Д.К. Чистилін. Москва : ЗАТ «Видавництво економіка», 2006. 249 с.
5. Гончарук Я.А., Флейчук М.І. Вплив тіньового сектора та корупції на економічні системи. *Науковий журнал Економіка і прогнозування*. 2009. № 2. С. 56-58.
6. Мандибуря В.О. Тіньова економіка, як об'єкт системного наукового дослідження. [Електронний документ]. URL: <http://bookz.ru/authors/mandibura-vo.html> (дата звернення: 19.08.2019).
7. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Feedback/SendMessage?lang=uk-UA/> (дата звернення: 15.08.2019).